UNIVERSAL JOURNAL OF MEDICAL AND NATURAL SCIENCES
ISSN 2992-8826
https://sr-journals.org/index.php/UJMANS

ZARARKUNANDA ORGANIZMLAR: PARAZITLAR VA HASHAROTLARNING INSON HAYOTIDAGI ROLI VA XAVFI

Kuryazova Saodat Matkarimovna
Sobirova E'zoza Jahongirovna
Jaxongirova Zamira Ulug'bek qizi

Annotatsiya: Mazkur maqolada zararkunanda organizmlar, xususan parazitlar va hasharotlarning inson hayotidagi o'rni, ularning biologik xususiyatlari, tarqalish omillari hamda inson salomatligiga yetkazadigan zararli ta'siri yoritilgan. Parazitlarning asosiy guruhlari, hasharotlar orqali yuqadigan kasalliklar, invazion jarayonlar hamda profilaktika choralari ilmiy manbalar asosida tahlil qilingan. Tadqiqot natijalari zararkunanda organizmlar bilan bog'liq kasalliklarni kamaytirishda sanitariya-gigiyena qoidalariga amal qilish va ekologik muhitni muhofaza qilish muhimligini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: zararkunanda organizmlar, parazitlar, hasharotlar, invazion kasalliklar, gigiyena, profilaktika, ekologiya, inson salomatligi.

Annotation: This article discusses harmful organisms, particularly parasites and insects, their role in human life, biological characteristics, and harmful effects on human health. The main groups of parasites, insect-borne diseases, and preventive measures are analyzed based on scientific sources. The study highlights the importance of hygiene and environmental protection in preventing parasitic infections.

Keywords: harmful organisms, parasites, insects, invasive diseases, hygiene, prevention, ecology, human health.

Аннотация: В статье рассматриваются вредные организмы, особенно паразиты и насекомые, их роль в жизни человека, биологические особенности и опасность для здоровья. Анализируются основные группы паразитов, заболевания, переносимые насекомыми, и меры профилактики. Подчеркивается необходимость соблюдения санитарно-гигиенических правил.

Ключевые слова: вредные организмы, паразиты, насекомые, инвазионные заболевания, гигиена, профилактика, экология.

XXI asrda inson salomatligi uchun dolzarb muammolardan biri zararkunanda organizmlarning keng tarqalishi hisoblanadi. Parazitlar va hasharotlar insoniyat tarixida turli kasalliklarning asosiy manbalaridan biri bo'lib kelgan. Zamonaviy urbanizatsiya, global iqlim o'zgarishi, migratsiya jarayonlari va sanitariya-gigiyena qoidalariga amal qilinmasligi natijasida zararkunanda organizmlar soni ortib bormoqda. Bu esa inson salomatligi, oziq-ovqat xavfsizligi hamda ekologik muvozanatga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda.

Zararkunanda organizmlar inson organizmida yashab, oziqlanib yoki tashqi muhit orqali zarar yetkazadigan tirik mavjudotlardir. Ular parazitlar, hasharotlar hamda ayrim umurtqasiz hayvonlarni o'z ichiga oladi. Parazitlar boshqa organizm hisobiga yashaydi va unga zarar yetkazadi. Parazitlar tashqi (ektoparazitlar) va ichki (endoparazitlar) guruhlarga bo'linadi. Tashqi parazitlarga bit, kana, burga kabi organizmlar kiradi. Ular teri yuzasida yashab, qon so'rish orqali kasalliklarni tarqatadi. Ichki parazitlarga esa gijjalar, trematodalar, sestodalar va nematodalar kiradi.

Parazitlar morfologik tuzilishiga ko'ra bir hujayrali va ko'p hujayrali bo'ladi. Bir hujayrali parazitlarga amebalar, bezgak plazmodiyasi kiradi. Ko'p hujayrali parazitlarga tasmasimon chuvalchanglar, jigar qurti, askarida kabi organizmlar misol bo'ladi. Tasmasimon chuvalchanglar

ichakda yashab, oziq moddalarni so‘rib oladi. Natijada organizmda vitamin yetishmovchiligi, kamqonlik va immunitet pasayishi kuzatiladi. Ayrim parazitlar jigar, o‘pka, yurak va hatto miya faoliyatiga ham salbiy ta’sir ko‘rsatadi.

Hasharotlar ham zararkunanda organizmlar sifatida muhim o‘rin tutadi. Ular ko‘plab kasalliklarni tashuvchi bo‘lib xizmat qiladi. Chivinlar bezgak, filyarioz va boshqa kasalliklarni tarqatadi. Pashshalar ichak infeksiyalari qo‘zg‘atuvchilarini tashiydi. Bit va burga esa bakterial kasalliklarning tarqalishiga sabab bo‘ladi. Hasharotlarning ko‘payishi ko‘pincha sanitariya sharoitining yomonligi bilan bog‘liq. Chiqindilar, iflos suv havzalari va nam muhit hasharotlar rivojlanishi uchun qulay sharoit yaratadi.

Zararkunanda organizmlar inson organizmiga turli yo‘llar bilan kiradi. Parazit tuxumlari tuproq orqali, yuvilmagan meva-sabzavotlar orqali organizmga tushadi. Xom yoki yaxshi pishirilmagan go‘sht iste’mol qilish ham invazion kasalliklarni keltirib chiqaradi. Hasharotlar esa infeksiyani mexanik yoki biologik yo‘l bilan tashiydi. Masalan, pashsha iflos joydan uchib kelib, oziq-ovqatga mikroorganizmlarni o‘tkazadi.

Zararkunanda organizmlar inson salomatligiga turli xil zarar yetkazadi. Parazitlar oziq moddalarning yetishmovchiligiga, kamqonlikka, allergik reaksiyalarga sabab bo‘ladi. Hasharotlar chaqishi esa teri yallig‘lanishi, zaharlanish va allergiyani keltirib chiqaradi. Ayrim hollarda ular og‘ir infeksion kasalliklarni tarqatadi. Bu kasalliklar orasida bezgak, ichak infeksiyalari, gelmintozlar keng tarqalgan.

Zararkunanda organizmlar tabiatda ma’lum ijobiy rol ham o‘ynaydi. Masalan, ayrim hasharotlar o‘simliklarni changlatadi. Boshqa hasharotlar esa zararkunanda organizmlarni yo‘q qiladi. Shu sababli ularga qarshi kurashishda ekologik muvozanatni buzmaslik muhim hisoblanadi. Zamonaviy biologik kurash usullari aynan shu tamoyilga asoslanadi.

Zararkunanda organizmlarning tarqalishiga iqlim omillari ham ta’sir qiladi. Issiq va nam iqlim parazitlar rivojlanishi uchun qulay hisoblanadi. Shuningdek, aholining migratsiyasi, sanitariya madaniyatining pastligi va suv resurslarining ifloslanishi zararkunandalarning ko‘payishiga olib keladi. Ayniqsa, qishloq joylarda gigiyena qoidalariga amal qilinmasligi invazion kasalliklar ko‘payishiga sabab bo‘ladi.

Zararkunanda organizmlarga qarshi kurashishda profilaktika muhim ahamiyatga ega. Uy-joylarni toza saqlash, chiqindilarni vaqtida yo‘q qilish, oziq-ovqat mahsulotlarini yopiq idishlarda saqlash zarur. Ichimlik suvini qaynatib ichish, meva-sabzavotlarni yuvish ham muhim. Shaxsiy gigiyena qoidalariga amal qilish orqali parazitlarning organizmga tushishi oldini olish mumkin.

Zamonaviy tibbiyotda zararkunandalarga qarshi kimyoviy, biologik va mexanik usullar qo‘llanadi. Dezinfeksiya, dezinseksiya va deratizatsiya tadbirlari hasharotlar sonini kamaytiradi. Biologik usulda esa zararkunanda hasharotlarga qarshi tabiiy dushmanlardan foydalaniladi. Bu usul ekologik jihatdan xavfsiz hisoblanadi.

Ilmiy tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, aholining sanitariya madaniyatini oshirish orqali zararkunanda organizmlar bilan bog‘liq kasalliklarning katta qismini oldini olish mumkin. Ayniqsa, bolalarda gigiyena qoidalarini shakllantirish muhim hisoblanadi. Ta’lim muassasalarida gigiyena va ekologiya bo‘yicha tushuntirish ishlari olib borish zarur.

Xulosa qilib aytganda, zararkunanda organizmlar — parazitlar va hasharotlar inson salomatligiga jiddiy xavf tug‘diradi. Ular invazion kasalliklarning tarqalishiga sabab bo‘ladi, immun tizimni zaiflashtiradi va ekologik muvozanatga ta’sir ko‘rsatadi. Shu sababli gigiyena qoidalariga amal qilish, sanitariya tadbirlarini kuchaytirish va ekologik muhitni sog‘lomlashtirish muhimdir. Har bir inson zararkunandalarga qarshi kurashishda faol ishtirok etishi lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Smyth J.D., Halton D.W. The Physiology of Trematodes. — Cambridge University Press, 2017.
2. Roberts L.S., Janovy J. Foundations of Parasitology. — McGraw-Hill Education, 2019.
3. CDC. Taeniasis and Schistosomiasis Fact Sheets, 2024.
4. WHO. Schistosomiasis and Taeniasis Guidelines, 2023.
5. Brusca R.C., Moore W., Shuster S.M. Invertebrates. — 2016.

6. Hickman C.P. Integrated Principles of Zoology. — 2021.
7. To‘xtaboev M.M. Parazitologiya va invazion kasalliklar. — 2021.
8. Sattarov A., Rasulov A. Biologiya (Hayvonot). — 2018.
9. Zohidov T.Z. Zoologiya: Umurtqasiz hayvonlar. — 2020.
10. Bekmuradov A.N. Umurtqasizlar zoologiyasi. — 2019.